

Швець Ю. О.

*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Запорізького національного університету*

Бурділо О. В.

*студентка
Запорізького національного університету*

Shvets J. A.

*Candidate of Economic Sciences,
Senior lecturer of the Department of Finance,
Banking and Insurance,
Zaporizhzhya national University*

Burdylo A. V.

*Student
Zaporizhzhya national University*

ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В УКРАЇНІ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОЛІПШЕННЯ

ASSESSMENT OF THE INVESTMENT CLIMATE IN UKRAINE: THE STATE, PROBLEMS AND WAYS ITS IMPROVEMENT

Анотація. У статті визначено сутність понять «інвестиції» та «іноземні інвестиції», з'ясовано фактори, які впливають на динаміку залучення іноземних інвестицій на основні встановлення перспективи щодо залучення коштів в економіку України. Проаналізовано обсяги та динаміку надходження іноземних інвестицій на територію України протягом останніх років, а також досліджено рівень інвестиційної активності держави та оцінено інвестиційну привабливість на основі світових рейтингів. Запропоновано шляхи покращення інвестиційного клімату України з урахуванням європейського досвіду.

Ключові слова: іноземні інвестиції, інвестиційна привабливість, інвестиційна діяльність, інвестиційний клімат, інвестиційна політика.

Постановка проблеми. Швидкість упровадження інвестиційних технологій в Україні залежить від сприятливого інвестиційного клімату, соціально-економічного розвитку, врегульованості законодавства в державі. Сприятливий інвестиційний клімат є суттєвим показником, від якого залежать обсяги залучених грошових коштів в економіку країни. Україна знаходиться в нестабільному економіко-політичному стані, тому для стабілізації і розвитку нашої держави необхідні фінансові надходження, що підтверджує актуальність обраної теми дослідження. Залучення інвестицій дасть змогу вийти із затяжної кризи та поліпшити як загальний економічний стан країни, так і стан окремих галузей та промислових регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Головна умова щодо модернізації та розвитку економіки України – залучення нових грошових надходжень. Проблеми регулювання та залучення іноземних інвестицій загалом, а також у контексті інтеграційних процесів у своїх працях досліджували багато зарубіжних та вітчизняних учених. Значний внесок у вивчення питань щодо залучення іноземного капіталу та інвестиційного клімату здійснили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: О. Данилов, У. Шарп, Дж.В. Бэйли, А. Непран [1], О. Паньков, О. Лендел [2], Ю. Коваленко [3], О. Петухова [4], Д. Тюпа.

Мета статті полягає в аналізі інвестиційного клімату та інвестиційної політики, визначенні основних проблем щодо залучення іноземних інвестицій, пошуку шляхів мінімізації інвестиційних ризиків з урахуванням європейського досвіду та напрямів покращення інвестиційної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інвестиційна діяльність відіграє значну роль в економічних процесах будь-якої країни, оскільки завдяки залученим інвестиціям створюються нові підприємства, з'являються нові робочі місця, модернізується обладнання на діючих підприємствах, запроваджуються інновації, розвивається інфраструктура. Саме тому одним зі стратегічних завдань держави є створення сприятливого клімату для здійснення інвестиційної діяльності [4, с. 10].

Попри реформи, здійснені протягом останніх років, в Україні ще не сформувався стійкий привабливий інвестиційний клімат та відсутні міцні зовнішньоекономічні зв'язки на міжнародних ринках.

Інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток або досягається соціальний ефект [2, с. 82; 6]. Тобто інвестиції – це вкладання капіталу для подальшого його приросту. Розв'язання проблем трансформації національної економіки України на ринкових засадах, перехід до нових прогресивних технологічних процесів вимагають залучення значних обсягів інвестиційного капіталу.

Для того щоб залучити іноземний капітал в економіку України, потрібно передусім привабити іноземних інвесторів та підвищити конкурентоспроможність України. До іноземних інвестицій належать усі фінансові надходження, вкладені саме іноземними інвесторами в окремі галузі підприємницької діяльності для отримання прибутку. До факторів, які впливають на динаміку іноземних інвестицій, варто віднести:

- внутрішню політичну, економічну стабільність, темпи здійснення ринкових реформ, низький рівень розвитку страхування і гарантування інвестицій як для вітчизняних, так і для іноземних інвесторів [10, с. 205];

- стабільність державного законодавства та забезпечення виконання зобов'язань щодо прав інвесторів, гарантія недоторканості та приватної власності іноземних інвестицій, ефективність податкової системи, достатній розвиток інвестиційної інфраструктури та прозорість інформаційної бази;

- вплив високого комерційного ризику для інвесторів і сприятливі економічні, політичні, соціальні умови [2, с. 83].

У зв'язку з останніми економічними подіями на території України стан інвестиційного клімату є вкрай несприятливим. Наша країна поступається не лише країнам Європейського Союзу, але й більшості країн СНД. Іноземні інвестиції є невід'ємним складником розвитку національної економіки України, підвищуючи її інвестиційну привабливість і створюючи підґрунтя для подальшого просування на світові ринки.

Аналізуючи дане питання, можна відзначити, що несприятливий інвестиційний клімат та недосконала система законодавства є суттєвими проблемами залучення інвестицій в Україну. Також актуальними проблемами є обмеження і недостовірність інформації про інвестиційний об'єкт, суперечливість інтересів інвесторів і національної економіки [10, с. 82–83].

Основними проблемами надходження іноземних інвестицій в Україну є недостатній розвиток законодавчої бази щодо захисту прав інвесторів, відсутність досконалого регулювання податкової системи й ефективної інфраструктури для іноземних підприємців [12, с. 204]. За даними соціологічних та експертних опитувань, обмеженість припливу іноземних інвестицій до економіки нашої країни та нерациональне їх використання зумовлені високою корумпованістю влади.

Проте найголовнішими проблемами залучення інвестицій в Україну є нестабільність економіко-політичного стану країни і затяжна криза [11, с. 82].

До основних перспектив щодо залучення інвестицій можна віднести:

- потужний природно-ресурсний потенціал, наявність кваліфікованих робочих кадрів, які можуть швидко пристосуватися до новітніх технологій стосовно виробництва, низька заробітна плата;

- наближеність до країн ЄС та територіальне розміщення загалом;

- наявність досить перспективних галузей, які потребують інвестицій, достатня кількість інноваційних бізнес-ідей та проєктів;

- позитивні зрушення в розвитку та вдосконаленні соціально-економічного підґрунтя для залучення інвестицій, швидка адаптованість країни до зовнішніх факторів, ризиків, світових шоків.

Варто відзначити, що обсяги залучення іноземних коштів на територію України протягом останніх шести років були досить динамічними. Простежуються значні коливання обсягу інвестицій, особливо різкий спад надходжень відбувається в 2014 р., що є своєрідним погіршенням розвитку економіки, адже в цей період часу інвестиції скоротилися більш ніж удвічі (рис. 1).

Із даних рис. 1 видно, що протягом 2013–2016 рр. обсяг прямих іноземних інвестицій зменшився на 19,3%, що становить 1 056,3 млн. дол. США, спостерігалися значні коливання іноземного капіталу. Вже в 2015 р. інвестиції надходили зі 133 країн світу і становили 3 763,7 млн. дол. США.

Рис. 1. Обсяги надходження прямих іноземних інвестицій в економіку України [7]

Подібні зміни пояснюються нестабільною економіко-політичною ситуацією, воєнним конфліктом на сході країни та анексією півострова Крим. Протягом 2014–2015 рр. в Україні було здійснено комплекс заходів щодо створення нових умов ведення бізнесу, які мають забезпечити відтворення економіки України. Завдяки цим заходам у рейтингу Світового банку Doing Business 2015 за показником щодо легкості ведення бізнесу Україна зайняла 96-е місце серед 189 країн світу, а в 2014 р. – 112-е місце [13].

Водночас обсяги залучених інвестицій в економіку України на 01.04.2016 становили 42,8 млрд. дол. США, що в розрахунку на одну особу населення становить 1 003,4 дол. США (табл. 1).

Таблиця 1

Обсяг інвестиційних надходжень в економіку України за 2016 р.

Назва країни	Надходження прямих іноземних інвестицій за 2016 р., млн. дол. США	% до загального підсумку
Російська Федерація	1667,0	37,8
Кіпр	427,7	9,7
Велика Британія	403,9	9,2
Нідерланди	255,0	5,8
Австрія	249,9	5,7
Італія	209,9	4,8
Угорщина	187,6	4,3
Швейцарія	108,6	2,5
Віргінські Острови (Брит.)	140,2	3,2
Туреччина	103,2	2,3
США	85,2	1,9
Інші країни	567,6	12,8
Всього	4405,8	100,0

Джерело: розроблено автором на основі [7]

Обсяг залучених інвестицій на 01.10.2016 становив 45,2 млрд. дол. США та в розрахунку на одну особу населення країни припадає 1 058,0 дол. США. Інвестиції надходили із 125 країн світу, майже половина від загального обсягу належить трьом країнам-інвесторам, таким як Кіпр (24,4%), Нідерланди (13,1%), Німеччина (12,1%) [7]. За результатами доречно відзначити, що обсяг залучених інвестицій за 2016 р. в економіку України іноземними інвесторами становив 4 405,8 млн. дол. США, що на 14,6% (642,1 млн. дол. США) більше, ніж у 2015 р. (3 763,7 млн. дол. США).

До 10 найбільших країн-інвесторів, як і раніше, належать Кіпр, Велика Британія, Нідерланди і решта країн (табл. 1).

Із країн Європейського Союзу із початку 2015 р. внесено 33 154,9 млн. дол. США інвестицій, що становить 77,4% загального обсягу акціонерного капіталу, з інших країн світу інвестиції становили 9 696,4 млн. дол. США (22,6%) [7].

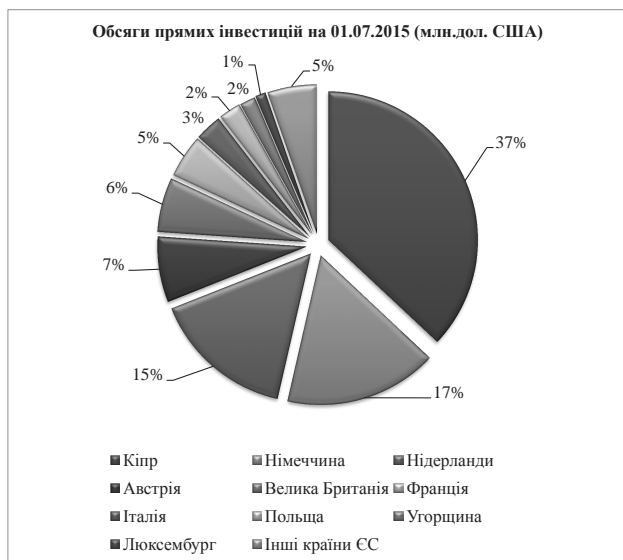

Рис. 2. Обсяги прямих інвестицій на 01.07.2015 [7]

Доречно зауважити, що до основних країн-інвесторів слід віднести Кіпр (12 274,1 млн. дол. США), Німеччину (5 489,0 млн. дол. США), Нідерланди (5 108,0 млн. дол. США), Австрію (2 354,3 млн. дол. США), Велику Британію (1 953,9 млн. дол. США), Британські Віргінські Острови (1 872,6 млн. дол. США), Францію (1 539,2 млн. дол. США), Швейцарію (1 371,2 млн. дол. США), Італію (966,6 млн. дол. США) (рис. 2) [7].

Досліджуючи рівень інвестиційних надходжень із країн ЄС в економіку України, важливим є те, що ці інвестиції становлять приблизно 44,7% від загального обсягу інвестицій за 2016 р., що в реальному відношенні становить 972 млн. дол. США. До найбільших інвесторів Європи незмінно належать Кіпр (427,7 млн. дол.) та Велика Британія (403,9 млн. дол.) (рис. 3) [7].

Рис. 3. Обсяги надходження прямих іноземних інвестицій із країн ЄС у 2016 р. [7]

У рейтингу інвестиційної привабливості, за даними компанії BDO на 2016 р., Україна посіла 130-е місце, а в 2015 р. – 89-е місце, що свідчить про негативну динаміку [13]. Щоб усунути цю тенденцію, необхідно впровадити рішучі реформи, які підвищать ріст ВВП та зменшать рівень інфляції.

У рейтингу легкості ведення бізнесу, що укладається Світовим банком, у 2016 р. Україна посіла 83-є місце зі

189 країн, піднявшись на 13 позицій. Відзначимо, що вирішальною реформою, що вплинула на підвищення позицій України в рейтингу, є спрощення реєстрації бізнесу [11].

На жаль, позитивна динаміка не відобразилася на заробітній платі українців. Усі сусідні країни мають вищий рівень оплати праці (найвищим він є у Польщі – 545 дол. США). У доповіді BD-2015 мінімальна зарплата в Україні становила 147,69 дол. США, а у DB-2016 – 119,63 дол. США, що майже на 20% менше. Рейтинг підтверджує, що зручність для бізнесу зовсім не є показником рівня життя. Не забезпечені країни можуть зайняти високу позицію лише за рахунок зниження соціальних стандартів або скасування суверенітету. Існує така думка, що Україні потрібно перейняти досвід Грузії, яка займає 24-е місце в рейтингу, де мінімальна заробітна плата становить 24,7 дол. США. Можливо, коли Україна посяде перше місце в рейтингу Doing Business, зарплата середньостатистичного українця становитиме 1 дол. США, що є найбільш неоптимістичною нотою в економіці нашої країни [13].

Однією з проблем надходження інвестицій, зокрема європейських, на територію держави є географічне положення, адже спостерігається сильна конкуренція з боку Польщі, Угорщини, Чехії, країн Балтії тощо. Всі вони розташовані набагато ближче до територіальних меж ЄС і визначаються так званим «культурним спорідненням». Усунути ці проблеми можна лише покращенням інвестиційної привабливості.

Низький рівень інвестиційної активності зумовлюється низкою проблем, які впливають на інвестиційну привабливість. Серед основних причин слід зазначити:

- наявність суттєвих ризиків на валютному ринку, складне становище банківської системи країни, обмеженість доступу до фінансових ресурсів;
- зниження міжнародної конкурентоспроможності українських підприємств, низька якість продукції, яка не відповідає європейським стандартам;
- досить вузький діапазон сфер інвестування й обтяжлива процедура оформлення документації та складність системи оподаткування;
- наявність вагомих проблем у законодавчій базі щодо інвестування та відсутність гарантій щодо захисту прав інвесторів, відсутність прозорості у відборі та укладанні договорів між інвестором та державою.

Для покращення інвестиційного клімату в Україні актуальним сьогодні є питання вдосконалення організаційно-правової бази стосовно забезпечення сприятливого інвестиційного клімату та створення фундаменту поліпшення конкурентоспроможності національної економіки.

Для України потреба в залученні іноземних коштів визнається передусім таким ознаками, як:

- надзвичайна низька інвестиційна активність власних товаровиробників, на яких вплинули затяжна економічна криза, стагнації виробництва, значні стрибки рівня інфляції;
- необхідність виробничої модернізації технічної та технологічної бази, всієї інфраструктури загалом шляхом упровадження нових технологій, використовуючи досвід країн ЄС;
- необхідність модернізації та диверсифікації всіх сфер виробництва та забезпечення їх рівноваги на ринках;
- забезпечення можливості ефективного довгострокового вкладення фінансових ресурсів у розвиток підприємств та ефективного державного регулювання інвестиційними вкладеннями.

Проте, незважаючи на суттєві проблеми у створенні сприятливого інвестиційного клімату, доречно відзна-

чити, що Україна повільно, але впевнено просувається вперед до інтегрованого суспільства, що повинно забезпечити приплив нових іноземних інвестицій. Покращити інвестиційний клімат можна, сконцентрувавши наявні ресурси в пріоритетних галузях виробництва економіки з подальшим їх перетворенням в інвестиції; вкладаючи інвестиції в людський потенціал, підвищуючи кількість кваліфікованих працівників, що призведе до економічного зростання; надаючи фінансування на більший термін з менш жорсткими умовами; поліпшуючи діловий клімат, оздоровлюючи довкілля; спрощуючи систему оподаткування, реєстрації та ліцензування, надаючи податкові пільги, передаючи державні замовлення «молодим» підприємствам, забезпечуючи фінансову підтримку; розробляючи регіональні плани підвищення інвестиційної привабливості всіх областей країни шляхом попереднього дослідження їх інвестиційного середовища; створюючи відповідні законодавчі акти стосовно зниження корупційності органів державного та місцевого самоврядування та інших дискримінацій щодо інвесторів; підвищуючи прозорість укладання договорів між інвесторами та державою, забезпечуючи надійність та справедливість розподілу вкладів інвесторів.

Таким чином, реалізація відповідних заходів дасть змогу ліквідувати низку ризиків, поживавити національну економіку та вийти на міжнародні ринки збуту.

Приклад європейських країн підтверджує, що економіка починає розвиватися. Так, щоб Україні досягти такого рівня розвитку, який має Польща, потрібно протягом

10 років залучати вдвічі більше інвестицій, ніж є зараз. Водночас вкладати кошти необхідно в галузі, які орієнтовані на експорт, тоді, можливо, економіка нашої держави почне розвиватися. Україна не може стояти осторонь світових процесів глобалізації, а тому і має всі права, для залучення іноземних інвестицій. Подолання економічних проблем України та її світова інтеграція потребують багато часу та мають здійснюватися поступово. Важливим фактором є те, що іноземні кошти можуть бути не лише джерелом капіталу, але й новітніх технологій. Своєю чергою, ці ресурси підвищують конкурентоспроможність, створюють інновацій та нові робочі місця.

Висновки. Сприятливе інвестиційне середовище для України дає змогу поліпшити процес залучення іноземних інвестицій, примножити обсяги виробництва та є рушійною силою для модернізації та диверсифікації переважаючих пріоритетних сферах економіки, що дасть змогу запровадити інновації в різних галузях виробництва. У ході дослідження було з'ясовано, що інвестиційний клімат має передумови до покращення. До основних проблем, що перешкоджають підвищенню інвестиційної активності країни, було віднесено: нестабільність загальної економічної ситуації країни; недосконалість нормативно-правової бази щодо інвестиційної та підприємницької діяльності.

Отже, можна зазначити, що Україна є недостатньо привабливою для інвестиційних потоків, має перспективи за умови усунення наявних проблем щодо залучення інвестицій.

Список використаних джерел:

1. Непран А.В. Формування та використання фінансового потенціалу інвестиційної діяльності в Україні / А.В. Непран // *Фінанси України*. – 2016. – № 9. – С. 111–128.
2. Лендел О.М. Теоретико-методичні аспекти здійснення інвестиційної діяльності в сучасних економічних умовах / О.М. Лендел // *Інвестиції: практика та досвід*. – 2016. – № 18. – С. 83–87.
3. Коваленко Ю.М. Прямі іноземні інвестиції: національний і міжнародний аспект / Ю.М. Коваленко, Т.О. Мельничук // *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. – 2014. – № 1. – С. 112–120.
4. Петухова О.М. Інвестування : [навч. посіб.] / О.М. Петухова – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 336 с.
5. Мойсєєнко І.П. Інвестування : [навч. посіб.] / І.П. Мойсєєнко – К., 2006. – 490 с.
6. Вовчак О.Д. Інвестування : [навч. посіб.] / О.Д. Вовчак. – Львів : Новий Світ – 2000, 2007. – 543 с.
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Руснак Ю.І. Вплив політико-правових чинників на формування інвестиційного клімату / Ю.І. Руснак // *Право і суспільство*. – 2016. – № 1(2). – С. 101–105.
9. Лубенченко О. Проблеми залучення капітальних інвестицій в сучасних умовах / О. Лубенченко, Н. Петришина // *Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Серія «Економіка і управління»*. – 2015. – Вип. 32. – С. 279–287.
10. Караушу А.М. Проблеми формування та залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України / А.М. Караушу, В.В. Вудвуд // *Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна*. – 2014. – Вип. 46. – С. 81–84.
11. Офіційний сайт BDO International Business Compass [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bdo-ibc.com>.
12. Юрчик І.Б. Іноземні інвестиції в Україні: проблеми та перспективи / І.Б. Юрчик, А.А. Маценко // *Молодий вчений*. – 2016. – № 5(32). – С. 204.
13. Офіційний сайт Світового банку Doing Business [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://russian.doingbusiness.org/data>.

Анотація. В статті определена сутність понять «інвестиции» и «иностранные инвестиции», выяснено факторы, влияющие на динамику иностранных инвестиций и основные перспективы по привлечению иностранных средств в экономику Украины. Проанализированы объемы и динамика поступления иностранных инвестиций на территорию Украины в течение последних лет, а также исследован уровень инвестиционной активности государства и оценена инвестиционная привлекательность на основе мировых рейтингов. Предложены пути улучшения инвестиционного климата Украины с учетом европейского опыта.

Ключевые слова: иностранные инвестиции, инвестиционная привлекательность, инвестиционная деятельность, инвестиционный климат, инвестиционная политика.

Summary. In this article the essence of the concept of investment and foreign investment, elucidated the factors affecting the dynamics of foreign investments and major prospects to attract foreign funds into the economy of Ukraine. Analyzed volumes and dynamics of foreign investments into Ukraine in recent years, and examined the level of investment activity and state investment attractiveness assessed based on the world rankings. Ways of improving the investment climate in Ukraine with European experience.

Key words: foreign investment, investment attractiveness, investment activity, investment climate, investment policy.